

Принципи формування та функціонування економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг

У статті обґрунтовано систему принципів формування та функціонування економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг. Методологічну основу дослідження становлять інституціональний, системний, структурно-функціональний, логіко-семантичний і компаративний підходи. Визначено, що державна підтримка ІТ-ринку має розглядатися як цілісна система правових норм, інструментів, процедур і взаємовідносин між державою, бізнесом, науково-освітньою сферою та громадськістю. Систематизовано десять взаємопов'язаних принципів: законність, системність, комплексність, цілеспрямованість, відкритість, партисипативність, ефективність, адаптивність, прозорість і партнерство. Їх реалізація забезпечує узгодженість інструментів підтримки, правову визначеність, орієнтацію на вимірювані результати, гнучкість реагування на технологічні та безпекові зміни, а також реальну участь стейкхолдерів у підготовці й оцінюванні політики. Наукова новизна полягає в інтеграції інституціонального, адаптивного та партисипативного підходів для формування методологічної основи державної підтримки ринку ІТ-послуг. Практичне значення результатів полягає у можливості використання запропонованих принципів під час розроблення програм цифрової трансформації, інноваційного розвитку, стимулювання експорту ІТ-послуг та підтримки технологічного підприємництва.

Ключові слова: економічні механізми; державна підтримка; ринок ІТ-послуг; цифрова економіка; інституціональне середовище; партисипативність; партнерство.

Актуальність теми. Розвиток ринку ІТ-послуг є одним із ключових чинників цифрової трансформації, підвищення продуктивності праці, інноваційності та міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Для України формування сприятливого інституційного середовища цифрової економіки закріплено, зокрема, Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», що зумовлює необхідність не лише нормативного забезпечення функціонування відповідного сегмента ринку, а й наукового обґрунтування принципів, інструментів і процедур державної підтримки його сталого розвитку.

Водночас наявність окремих правових режимів, податкових стимулів чи програм підтримки сама собою не гарантує формування цілісної та результативної державної політики у сфері ІТ-послуг. Висока динамічність технологічних змін, поширення штучного інтелекту й хмарних сервісів, трансформація моделей зайнятості, посилення глобальної конкуренції та зростання кіберзагроз актуалізують потребу переходу від фрагментарного застосування пільг або ізольованих заходів до системи взаємоузгоджених економічних механізмів. Така система має поєднувати регуляторні, фінансові, інвестиційні, інноваційні, освітні, інфраструктурні та інформаційні інструменти, забезпечувати їхню стратегічну спрямованість, взаємодоповнюваність і здатність адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Теоретико-методологічні засади інституціонального регулювання економічної взаємодії сформовано у працях Д.Норта та О.Вільямсона [1, 2]. Проблематику узгодженості інструментів державної політики досліджували М.Гаулетт і Дж.Рейнер [3], а концептуалізацію «policy mix» розвивали К.С. Рогге та К.Райхардт [4]. Питання орієнтації політики на результативність висвітлено А.С. Балі, Дж.Капано та М.Рамешем [5], то ді як питання відкритості й прозорості описано Д.Хілдом [6], А.Фунгом [7]. Партисипативне стратегічне управління фінансовим забезпеченням розкрито у працях І.Абрамової [8], адаптивне врядування – у дослідженнях Р.Куні та А.Ленга, К.Анселла, А.Гаша, К.Провена і П.Кеніса [9, 10, 11].

Водночас у наукових дослідженнях недостатньо систематизовано принципи, які мають визначати внутрішню логіку формування й функціонування економічних механізмів державної підтримки саме ринку ІТ-послуг з урахуванням його інноваційної, експортної та безпекової специфіки.

Метою статті є обґрунтування сукупності взаємопов'язаних принципів формування та функціонування економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг.

Методика дослідження. У роботі використано інституціональний підхід – для розкриття ролі формальних правил, обмежень і стимулів; системний та структурно-функціональний підходи – для визначення взаємозв'язків між принципами й інструментами підтримки; логіко-семантичний метод – для уточнення змісту принципів; компаративний аналіз – для зіставлення досліджуваних підходів.

Виклад основного матеріалу. Економічні механізми державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг доцільно розуміти як сукупність взаємопов'язаних правових, організаційних, фінансово-економічних та інформаційних інструментів і процедур, за допомогою яких держава формує стимули для технологічного підприємництва, інвестиційної діяльності, інновацій, експорту, розвитку людського капіталу та цифрової інфраструктури. Їх результативність визначається не лише складом окремих інструментів, а й узгодженістю правил їх застосування, порядком взаємодії суб'єктів, прозорістю процедур, спрямованістю на визначені цілі та здатністю механізмів адаптуватися до змін ринкового й технологічного середовища.

З огляду на багатоаспектний характер таких механізмів, принципи їх формування та функціонування доцільно систематизувати за чотирма взаємопов'язаними групами: нормативно-інституційною, стратегічно-координаційною, управлінсько-результативною та комунікативно-мережевою. Запропоноване структурне групування принципів наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Структурне групування принципів формування та функціонування економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг

Група принципів	Принципи
Нормативно-інституційна	Законність; відкритість; прозорість
Стратегічно-координаційна	Системність; комплексність; цілеспрямованість
Управлінсько-результативна	Ефективність; адаптивність
Партисипативно-партнерська	Партисипативність; партнерство

Джерело: сформовано автором

Як засвідчує наведене в таблиці 1 групування, нормативно-інституційні принципи формують правові та процедурні засади державної підтримки; стратегічно-координаційні визначають її цілісність і спрямованість; управлінсько-результативні забезпечують оцінювання досягнутих ефектів та коригування управлінських рішень; партисипативно-партнерські – залучення і взаємодію ключових стейкхолдерів. У сукупності вони утворюють методологічну основу для розроблення, реалізації, моніторингу та оцінювання економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг.

Теоретичні положення інституціональної економіки Д.Норта та О.Вільямсона, відповідно до яких інститути формують систему формальних правил, обмежень і стимулів, що структурують економічну взаємодію та знижують невизначеність, дають підстави розглядати державну підтримку не як сукупність ізольованих пілг чи фінансових стимулів, а як цілісну систему правових норм, інструментів, процедур і взаємодій між державою, бізнесом, науково-освітньою сферою та громадськістю [1, 2].

Інституціональний підхід Д.Норта та О.Вільямсона дозволяє трактувати законність як базову передумову стабільності економічних відносин, оскільки формальні правила створюють передбачуване середовище для діяльності суб'єктів господарювання. У контексті державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг принцип законності передбачає, що податкові, кредитні, грантові, інвестиційні, інноваційні та інші стимули мають формуватися й реалізовуватися виключно в межах чинного законодавства, компетенції органів публічної влади, бюджетних процедур і норм конкурентного права. Законність забезпечує правову визначеність умов доступу до механізмів підтримки, рівність ІТ-компаній та інших суб'єктів ринку у можливостях їх отримання, захист прав інвесторів і зниження регуляторних та транзакційних ризиків [1, 2].

Наукові положення М.Гаулетта та Дж.Рейнера щодо узгодженості й внутрішньої цілісності набору інструментів державної політики дають підстави трактувати принцип системності як необхідність взаємопов'язаного й регулярного застосування інструментів державної підтримки. Відповідно, підтримка розвитку ринку ІТ-послуг має розглядатися як складова політики цифрової трансформації, інноваційного розвитку, підтримки підприємництва, освіти, науки, експорту, кібербезпеки та регіонального розвитку. Системність передбачає узгодженість інструментів за стратегічними цілями, об'єктами впливу, джерелами фінансування, строками реалізації та показниками результативності, а також вертикальну координацію між центральними, регіональними й місцевими органами влади та горизонтальну взаємодію між різними секторами державної політики [3].

Концепція «policy mix» К.С. Рогге та К.Райхардт, яка акцентує на поєднанні інструментів, процедур і характеристик державної політики, дозволяє визначити принцип комплексності як формування взаємодоповнювального набору механізмів державної підтримки. Розвиток ринку ІТ-послуг не може забезпечуватися лише податковими преференціями чи прямим бюджетним фінансуванням, оскільки залежить також від рівня розвитку людського капіталу, цифрової інфраструктури, захисту інтелектуальної власності, венчурного фінансування, науково-дослідної діяльності, експорту та міжнародної кооперації. Реалізація цього принципу передбачає поєднання фінансових, податкових, інвестиційних, кредитних,

інноваційних, освітніх, інфраструктурних, інформаційних і регуляторних інструментів, синергія яких посилює загальний ефект державної підтримки [4].

Положення А.С. Балі, Дж.Капано та М.Рамеша щодо необхідності орієнтації державної політики на розв'язання конкретних проблем і досягнення прогнозованих результатів дають підстави пов'язувати принцип цілеспрямованості із чіткою стратегічною орієнтацією механізмів підтримки. У сфері ІТ-послуг цей принцип означає спрямування державних заходів на досягнення визначених цілей: зростання експорту ІТ-послуг, створення високотехнологічних робочих місць, розвиток продуктових компаній і стартапів, формування науково-дослідницьких центрів, зміцнення кіберстійкості та підвищення цифрової конкурентоспроможності національної економіки. Кожен інструмент підтримки має бути пов'язаний із конкретною проблемою ринку, визначеною групою отримувачів, чіткими критеріями доступу та вимірюваними індикаторами результативності [5].

Наукове розмежування відкритості та прозорості, запропоноване Д.Хілдом, дає підстави трактувати принцип відкритості як забезпечення доступу стейкхолдерів до процедур формування, обговорення та перегляду державної політики. У системі державної підтримки ринку ІТ-послуг цей принцип означає своєчасне оприлюднення проєктів нормативно-правових актів і програм, створення зрозумілих процедур подання пропозицій, проведення публічних консультацій, експертних обговорень, опитувань і галузевих форумів. Відкритість створює організаційні та інформаційні передумови для врахування інтересів ІТ-бізнесу, професійних асоціацій, університетів, наукових установ, інвесторів і громадських організацій, однак сама ще не означає їхнього безпосереднього впливу на зміст управлінських рішень [6].

Підхід А.Фунга до класифікації форм публічної участі, а також напрацювання І.Абрамової щодо партисипативного стратегічного планування дають підстави трактувати принцип партисипативності як інституційно забезпечену, добровільну та змістовну участь стейкхолдерів у підготовці, ухваленні, реалізації, моніторингу й оцінюванні управлінських рішень. У сфері державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг цей принцип передбачає не лише інформування або консультації, а реальну можливість представників ІТ-бізнесу, професійних об'єднань, закладів вищої освіти, наукових установ, інвесторів, технологічних кластерів і організацій громадянського суспільства впливати на визначення пріоритетів, добір інструментів підтримки, критерії розподілу ресурсів та оцінювання результатів програм [7, 8].

Реалізація принципу партисипативності може здійснюватися через дорадчі ради, робочі групи, експертні панелі, публічні консультації, цифрові платформи для подання й обговорення пропозицій, спільне оцінювання проєктів і регулярний моніторинг результативності державних програм. Його практичне значення полягає у підвищенні відповідності механізмів підтримки реальним потребам ІТ-ринку, зміцненні довіри до державної політики та зниженні ризику запровадження регуляторних рішень, відірваних від технологічної й підприємницької практики [7, 8].

Підходи А.С. Балі, Дж.Капано та М.Рамеша до проєктування результативної державної політики дозволяють визначити принцип ефективності як спроможність досягати запланованих суспільно значущих результатів за умови оптимального використання наявних ресурсів. Оцінювання ефективності економічних механізмів державної підтримки ІТ-сектору має охоплювати не лише обсяги виділених коштів, а й отримані результати та довгострокові ефекти: приріст експорту ІТ-послуг, залучення інвестицій, створення нових робочих місць, розвиток технологічного підприємництва, підвищення продуктивності праці, збільшення кількості інноваційних продуктів, патентів і технологічних рішень. Реалізація цього принципу передбачає використання системи кількісних і якісних показників, аналіз співвідношення витрат і результатів, а також своєчасне коригування або припинення неефективних програм [5].

Концепція адаптивного врядування Р.Куні та А.Ленга ґрунтується на необхідності реагування управлінських систем на невизначеність через постійне навчання, моніторинг результатів і коригування політики. З огляду на це, принцип адаптивності дозволяє трактувати адаптивність механізмів державної підтримки ІТ-послуг як їхню здатність своєчасно реагувати на технологічні, економічні, безпекові, регуляторні та геополітичні зміни. Для ІТ-ринку особливо важливими є швидке оновлення технологій, розвиток штучного інтелекту, поширення хмарних сервісів, зміни глобального попиту, нові моделі зайнятості та зростання кіберзагроз. Адаптивність передбачає регулярний моніторинг стану ринку, сценарне прогнозування, використання механізмів зворотного зв'язку, перегляд параметрів програм підтримки та гнучке коригування інструментів без порушення базових гарантій правової визначеності [9].

Підхід Д.Хілда, який розрізняє прозорість подій і процесів, а також формальну й фактичну прозорість, дає підстави трактувати принцип прозорості як забезпечення повноти, своєчасності, зрозумілості та доступності інформації про державну підтримку. У сфері розвитку ринку ІТ-послуг прозорість передбачає публічне розкриття інформації про стратегічні цілі програм, джерела й обсяги фінансування, критерії відбору отримувачів підтримки, ухвалені рішення, хід реалізації проєктів, досягнуті показники та результати незалежного аудиту. Прозорість забезпечує можливість професійного, громадського та парламентського контролю, знижує корупційні ризики, запобігає вибірково наданню преференцій і підвищує довіру суб'єктів ІТ-ринку до державних інституцій [6].

Концепції врядування К.Анселла, А.Гаша, К.Провена і П.Кеніса доводять, що складні суспільно-економічні завдання ефективніше вирішуються за умови координації ресурсів, компетентностей та інтересів різних учасників. У контексті розвитку ринку ІТ-послуг принцип партнерства передбачає формування стійкої взаємодії між органами державної влади, ІТ-бізнесом, університетами, науковими установами, інвесторами, міжнародними організаціями, технологічними кластерами та професійними об'єднаннями. Держава за такого підходу виконує не лише розподільчу, а й координаційну, регуляторну функції. Партнерство може реалізовуватися через спільне фінансування науково-дослідницьких проєктів, розвиток технологічних парків, бізнес-інкубаторів, освітньо-практичних програм, експортних платформ, державно-приватних проєктів і регіональних ІТ-кластерів [10–12]. Таким чином, запропонована сукупність принципів утворює методологічну основу формування та функціонування економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження встановлено, що результативність економічних механізмів державної підтримки розвитку ринку ІТ-послуг визначається не лише інструментами, що використовуються, а передусім їх інституційною узгодженістю, стратегічною спрямованістю, визначеністю та здатністю до адаптації в умовах технологічних, економічних і безпекових змін. Обґрунтовано доцільність формування таких механізмів на основі взаємопов'язаної системи нормативно-інституційних, стратегічно-координаційних, управлінсько-результативних і партисипативно-партнерських принципів.

Встановлено, що законність забезпечує правову визначеність, передбачуваність умов господарювання та рівність доступу суб'єктів ринку до інструментів державної підтримки. Доведено, що системність, комплексність і цілеспрямованість створюють передумови для узгодженого поєднання регуляторних, фінансових, інвестиційних, інноваційних, освітніх, інфраструктурних та інформаційних інструментів відповідно до стратегічних завдань розвитку ІТ-сектору. Обґрунтовано, що ефективність та адаптивність забезпечують орієнтацію механізмів підтримки на досягнення вимірюваних результатів, постійний моніторинг їх впливу та своєчасне коригування управлінських рішень. Визначено, що відкритість, прозорість, партисипативність і партнерство сприяють підвищенню підзвітності органів публічної влади, довіри до державної політики, а також консолідації ресурсів, компетентностей та інтересів держави, бізнесу, науково-освітньої сфери й громадянського суспільства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час розроблення та реалізації державних і регіональних програм підтримки ІТ-послуг, цифрової трансформації, інноваційного підприємництва, розвитку експорту, людського капіталу та цифрової інфраструктури. Запропонована система принципів може бути методологічною основою для формування критеріїв добору інструментів підтримки, розподілу ресурсів, організації міжсекторальної взаємодії та оцінювання результативності відповідних програм.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні системи кількісних і якісних індикаторів оцінювання результативності економічних механізмів державної підтримки ринку ІТ-послуг, визначенні методичних підходів до моніторингу їх впливу, а також у формуванні процедур періодичного перегляду й коригування інструментів підтримки з урахуванням змін цифрового середовища та потреб суб'єктів ІТ-ринку.

References:

1. North, D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, 152 p., doi: 10.1017/CBO9780511808678.
2. Williamson, O.E. (2000), «The New Institutional Economics: Taking Stock, Looking Ahead», *Journal of Economic Literature*, Vol. 38, No. 3, pp. 595–613, doi: 10.1257/jel.38.3.595.
3. Howlett, M. and Rayner, J. (2007), «Design Principles for Policy Mixes: Cohesion and Coherence in “New Governance Arrangements”», *Policy and Society*, Vol. 26, Issue 4, pp. 1–18, doi: 10.1016/S1449-4035(07)70118-2.
4. Rogge, K.S. and Reichardt, K. (2016), «Policy mixes for sustainability transitions: An extended concept and framework for analysis», *Research Policy*, Vol. 45, Issue 8, pp. 1620–1635, doi: 10.1016/j.respol.2016.04.004.
5. Bali, A.S., Capano, G. and Ramesh, M. (2019), «Anticipating and designing for policy effectiveness», *Policy and Society*, Vol. 38, Issue 1, pp. 1–13, doi: 10.1080/14494035.2019.1579502.
6. Heald, D. (2006), «Varieties of Transparency», *Transparency: The Key to Better Governance?*, in Hood, C. and Heald, D. (ed.), Oxford University Press, Oxford, Vol. 135, pp. 25–43, doi: 10.5871/bacad/9780197263839.003.0002.
7. Fung, A. (2006), «Varieties of Participation in Complex Governance», *Public Administration Review*, Vol. 66, Special Issue, pp. 66–75, doi: 10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x.
8. Abramova, I. (2025), «Participatory approaches to managing financial support for sustainable development of rural communities», *Svit finansiv*, No. 2 (83), pp. 30–38, doi: 10.35774/sf2025.02.030.
9. Cooney, R. and Lang, A.T.F. (2007), «Taking Uncertainty Seriously: Adaptive Governance and International Trade», *European Journal of International Law*, Vol. 18, Issue 3, pp. 523–551, doi: 10.1093/ejil/chm030.
10. Ansell, C. and Gash, A. (2008), «Collaborative Governance in Theory and Practice», *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 18, Issue 4, pp. 543–571, doi: 10.1093/jopart/mum032.

11. Provan, K.G. and Kenis, P. (2008), «Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness», *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 18, Issue 2, pp. 229–252, doi: 10.1093/jopart/mum015.
12. Verkhovna Rada Ukrainy (2021), *Pro stymulivannia rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini*, Zakon Ukrainy vid 15.07.2021 No. 1667-IX, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text>

Крохмальницький Олександр Андрійович – здобувач освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0001-7926-5890>.

Наукові інтереси:

- міжнародні економічні відносини;
- цифрова економіка;
- інституційні та фінансові механізми державної підтримки;
- економічна стійкість.

Krokhmalnytskyi O.A.

Principles of the formation and functioning of economic mechanisms of state support for the development of the IT services market

The article substantiates a system of principles governing the formation and functioning of economic mechanisms of state support for the development of the IT services market. The methodological framework of the study is based on institutional, systemic, structural-functional, logical-semantic, and comparative approaches. State support for the IT services market is considered a holistic system of legal norms, instruments, procedures, and relationships among the state, business, the research and education sector, and civil society. Ten interrelated principles are systematized: legality, systematicity, comprehensiveness, purposefulness, openness, participation, efficiency, adaptability, transparency, and partnership. Their implementation ensures the coherence of support instruments, legal certainty, a focus on measurable outcomes, flexibility in responding to technological and security-related changes, as well as meaningful stakeholder participation in policy formulation and evaluation. The scientific novelty of the study lies in the integration of institutional, adaptive, and participatory approaches to establish a methodological framework for state support for the IT services market. The practical significance of the findings lies in the possibility of applying the proposed principles in the development of digital transformation programs, innovation policies, measures to promote IT service exports, and initiatives supporting technological entrepreneurship.

Keywords: economic mechanisms; state support; IT services market; digital economy; institutional environment; participation; partnership.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026.